

Левик І.М. Формування художньо-мовленнєвої компетентності в дітей дошкільного віку засобами дитячої літератури. Сучасна українська освіта: виклики, стратегії, технології : збірник наукових праць II Всеукраїнської науково-практичної конференції. Дрогобичі, 2025. 190-194 с.

ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬО-МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ДИТЯЧОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Постановка проблеми. У контексті зростаючої уваги до всебічного розвитку дошкільників, мовлення як ключовий інструмент пізнання та комунікації набуває особливої ваги. Художнє слово дитячої літератури має значний потенціал для збагачення мовлення, розвитку образного мислення та емоційної сфери. Проте, у практиці дошкільної освіти часто спостерігається недостатнє використання цього потенціалу для цілеспрямованого формування художньо-мовленнєвої компетентності, що зумовлює необхідність поглибленого дослідження можливостей дитячої літератури та розробки ефективних методик для педагогів.

Проблему формування художньо-мовленнєвої компетентності засобами дитячої літератури досліджували такі науковці, як Н. Богданець-Білоskalенко, Н. Гагаріна, А. Богуш, Н. Гавриш, Т. Котик, Л. Кобилецька. Водночас, з огляду на їхній вагомий внесок, актуальність поглибленого вивчення впливу дитячої літератури на дітей старшого дошкільного віку залишається значною та потребує постійного оновлення у світлі сучасних педагогічних підходів і змін у дитячому сприйнятті.

Мета статті обґрунтувати теоретичний потенціал дитячої літератури як ефективного засобу формування художньо-мовленнєвої компетентності дітей дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Мовлення є однією з ключових ліній розвитку дитини дошкільного віку, визначаючи її пізнавальні можливості,

комунікативні навички та загальний рівень соціалізації. Саме в цей період закладаються основи володіння рідною мовою, формується здатність висловлювати власні думки, розуміти звернену мову та активно взаємодіяти з навколишнім світом. У цьому контексті особливого значення набуває формування художньо-мовленнєвої компетентності, яка передбачає не лише засвоєння лексичних і граматичних норм, а й розвиток здатності сприймати красу та образність мови, розуміти художні твори та виражати власне ставлення до них. Одним із найпотужніших засобів формування цієї важливої компетентності виступає дитяча література, яка завдяки своєму емоційному багатству, яскравим образам та різноманітності мовних засобів створює сприятливі умови для збагачення мовлення дитини, розвитку її уяви, емпатії та здатності до творчого самовираження.

Художньо-мовленнєва компетентність поєднує в собі два види діяльності – художню та мовленнєву. Термін «художньо-мовленнєва компетентність» слід трактувати як «вміння відображати художньо-естетичні враження від сприйняття різного формату та виду творів, засобами різних видів художньо-мовленнєвої діяльності, також все це є показником, що дитина ставиться до слова як до культурного явища та про достатній для художньої комунікації рівень обізнаності в літературі» [1, с. 20].

На думку дослідників А. Богуш, Н. Маліновської [2], «художньо-мовленнєва компетентність – комплексна характеристика особистості, полікомпонентне утворення, чинниками якого є:

- Когнітивно-мовленнєва компетенція. У старшому дошкільному віці діти вже мають певний обсяг знань про навколишній світ, що дозволяє їм краще розуміти зміст літературних творів. Знайомство з різними авторами, такими як Тарас Шевченко (вірш "Садок вишневий коло хати"), Леся Українка (вірш "Вишеньки" (уривок)), Іван Франко (казка "Фарбований Лис"), розширює їхні уявлення про літературу як вид мистецтва. Відтворення змісту казки "Ріпка" не лише тренує пам'ять, а й сприяє розвитку зв'язного послідовного мовлення. Впізнавання казки "Колобок" за уривком чи ілюстрацією ("Я від

баби втік, я від діда втік...") активізує увагу та асоціативне мислення. Заучування напам'ять віршів, наприклад, "Ходить гарбуз по городу" або скоромовок ("Летів горобець через хлівець") тренує артикуляційний апарат та збагачує лексичний запас.

- Виразно-емоційна компетенція. Емоційна сфера старших дошкільників стає більш диференційованою. Слухаючи казку "Червона Шапочка", діти співпереживають дівчинці, відчувають тривогу за її долю. Під час читання української народної казки "Зимівля звірят" вони можуть імітувати інтонації казкових героїв, використовуючи різну силу голосу, темп та міміку. Розігрування діалогів персонажів казки "Вовк і семеро козенят" дозволяє їм експериментувати з різними емоційними відтінками голосу, передаючи хитрість вовка та страх козенят.

- Поетично-емоційна компетенція. У цьому віці діти починають усвідомлювати елементи художньої виразності у віршах. Під час аналізу вірша " Іди, іди, дощику " вони можуть помічати повтори звуків ("Іди, іди"), римовані рядки ("борщику-горщику"). Педагог може пропонувати дітям дібрати рими до простих слів (дощику-борщику), що розвиває їхнє чуття до звукової організації мови.

- Оцінювально-етична компетенція. Старші дошкільники вже здатні більш глибоко аналізувати поведінку літературних персонажів. Обговорюючи казку "Солом'яний бичок", вони можуть розмірковувати про легковажність головного героя та наслідки його вчинків. Аналізуючи поведінку лисиці в казці "Лисичка-сестричка і Вовк-панібрат", діти вчаться розрізняти добро і зло, висловлювати власне ставлення до вчинків персонажів, мотивуючи свої оцінки. Педагог може ставити проблемні питання: "Чи варто було йому так легко довіряти незнайомцям?", "Чому лисичка обманула Вовка?".

- Театрально-ігрова компетенція. Діти 5-6 років активно включаються в театралізовані ігри за сюжетами знайомих літературних творів. Розігруючи казку "Троє поросят", вони самостійно розподіляють ролі, відтворюють діалоги персонажів, імітують їхні рухи та емоції. Ігри-

драматизації за мотивами казок "Зайчикова хатинка" або "Сірко" сприяють формуванню інтонаційної виразності, розвитку ініціативності, творчості та вмінню передавати зміст твору через рухи, жести та міміку.

Враховуючи вікові особливості сприйняття старших дошкільників, слід зазначити їхню зростаючу здатність до концентрації уваги, більш розвинене логічне мислення та уяву. Вони здатні розуміти складніші сюжетні лінії, емоційні стани персонажів та приховані мотиви їхніх вчинків. Їхнє мовлення стає більш розгорнутим та граматично правильним, а словниковий запас значно збагачується. Тому для формування художньо-мовленнєвої компетентності в цьому віці ефективним є використання різноманітних жанрів дитячої літератури, включаючи казки, оповідання, вірші, загадки, прислів'я та приказки. Важливо створювати умови для активної взаємодії дітей з літературними творами через обговорення, запитання, творчі завдання та ігрову діяльність [3].

Для створення ефективного середовища, що заохочує дітей до літератури, в груповому приміщенні необхідно облаштувати затишний та привабливий куточок книги, який стане центром їхньої самостійної літературної активності. Цей простір має бути розташований у спокійній, добре освітленій зоні, забезпечуючи комфортне розміщення дітей для читання та розглядання книг. Важливо наповнити куточок різноманітною літературою, включаючи книги різних жанрів, тематики та форматів, регулярно оновлюючи книжковий фонд відповідно до інтересів дітей та актуальних тем. Додатково, для стимулювання інтересу та поглиблення розуміння прочитаного, у куточку доцільно розмістити тематичні виставки книг, атрибути для театралізації (ляльки, маски, елементи костюмів), матеріали для дитячої творчості (папір, олівці, фарби) та аудіозаписи літературних творів, створюючи таким чином багатогранне середовище для літературної взаємодії та розвитку художньо-мовленнєвої компетентності.

Таким чином, дитяча література має великий педагогічний потенціал як ефективний засіб формування художньо-мовленнєвої компетентності дітей старшого дошкільного віку. З її допомогою формуються всі компоненти

художньо-мовленнєвої компетентності дошкільників, сприяючи не лише збагаченню їхнього мовлення, а й розвитку емоційної сфери, уяви, мислення та моральних орієнтирів.

ЛІТЕРАТУРА

- 1 Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти) нова редакція. 2021. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf (дата звернення: 19.03.2025)
- 2 Богуш А.М., Маліновська Н.В. Перші кроки грамоти: передшкільний вік: навч. посіб. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2013. 424 с.
- 3 Гужанова Т. С. Формування мовної компетентності у старших дошкільників за допомогою казок у світі Концепції" Нова українська школа". Система підготовки майбутніх фахівців у контексті становлення Нової української школи: монографія, 2019, 188-201.